

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління та
національної безпеки
Кафедра економічної теорії, інтелектуальної
власності та публічного управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ЗАГЛИНСЬКИЙ ВАДИМ АНАТОЛІЙОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 328.18
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
**УДОСКОНАЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

В. А. ЗАГЛИНСЬКИЙ
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
ДАЦІЙ Надія Василівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

доктор наук з державного управління, професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **Заглинського Вадима Анатолійовича**
допущено до захисту

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» _____ 2022 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор

(науковий ступінь, вчене звання)

_____) (підпис)

Якобчук В.П.

(прізвище ,ім'я, по батькові)

«_____» _____ 2022 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти Заглинський Вадим Анатолійович захистив
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ - _____
(науковий ступінь, вчене звання)

_____) (підпис)

Пугачова Н.С.

(прізвище ,ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Заглинський В.А. Удосконалення та розвиток антикорупційної політики України. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 – публічне управління та адміністрування. – Поліський національний університет, Житомир, 2022.

У магістерській роботі розглянуто та проаналізовано передумови виникнення корупції в історичному аспекті, з'ясовано складову корупції як соціально-політичного явища, проведено аналіз основних корупційних дій в Україні, досліджено основні правові та адміністративні аспекти діяльності Національного антикорупційного бюро, розглянуто та запропоновано інструменти вдосконалення антикорупційної політики, а також проаналізовано роль та вплив суспільства в системі розвитку антикорупційного інституту.

Завдяки результатам, які були отримані в процесі проведення дослідження, вдалося систематизувати раніше отриману інформацію вітчизняних та зарубіжних науковців, відкрити нові дані щодо проявів корупції в історичному аспекті та в умовах сучасності, краще зрозуміти її суть. Отримана інформація може бути використана для проведення подальших досліджень.

Ключові слова: корупція; антикорупційна політика; запобігання корупції; Національне антикорупційне бюро; антикорупційне законодавство.

SUMMARY

Zahlynskyi V.A. Improvement and development of the anti-corruption policy of Ukraine. – Qualification work on the rights of a manuscript.

Qualification work for the master's degree in specialty 281 – public administration and administration. - Polessky National University, Zhytomyr, 2022.

In the master's thesis, the prerequisites for the emergence of corruption in the historical aspect are considered and analyzed, the component of corruption as a socio-political phenomenon is clarified, the main corruption actions in Ukraine are analyzed, the main legal and administrative aspects of the National Anti-Corruption Bureau are investigated, tools for improving anti-corruption policy are considered and proposed, and the role and influence of society in the development system of the anti-corruption institution is analyzed.

Thanks to the results obtained during the study, it was possible to systematize the previously obtained information of domestic and foreign scholars, to open new data on corruption in the historical aspect and in modern times, to better understand its essence. The information obtained can be used for further research.

Keywords: corruption; anti-corruption policy; Prevention of corruption; National Anti-Corruption Bureau; anti-corruption legislation.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	7
1.1. Історичні аспекти виникнення та розвитку корупції	7
1.2. Корупція як соціально-політичне явище	11
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	16
2.1. Аналіз корупційних дій в Україні	16
2.2. Правові та адміністративні аспекти діяльності Національного антикорупційного бюро	23
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	30
3.1. Інструменти вдосконалення антикорупційної політики	30
3.2. Роль суспільства в системі розвитку антикорупційного інституту	36
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ	53

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Однією з найбільш гострих та важливих проблем не лише для нашої держави, але й для багатьох країн світу, є запобігання та протидія корупційним явищем. Останнім часом ми бачимо не лише низький рейтинг нашої держави в індексі сприйняття корупції, але й його зниження станом на початок 2022 року і загальна 122 позиція зі 180 країн світу [1]. Ці статистичні дані являються важливим показником, який говорить про прогалини в антикорупційному законодавстві, відсутність чіткої антикорупційної стратегії, неефективну дієвість органів, які мають протидіяти корупції.

Зміни та доповнення, які вносяться до антикорупційного законодавства, створення різних спеціалізованих інституцій свідчать про те, що наша держава досі знаходиться в пошуках оптимальних механізмів, які мають протидіяти цьому ганебному явищу. Саме через зміни, які постійно відбуваються, багато досліджень щодо вивчення та протидії корупції втратили свою актуальність, хоча і зберегли важливу основу для розуміння цієї проблеми. Тому проблема вивчення поширення та протидії явищу корупції, аналізу сучасного стану органів, які їй протидіють, та дослідження сучасного стану антикорупційного законодавства мають важливе значення для зменшення негативного впливу корупції на державу та кожного громадянина.

Мета і завдання роботи. Метою роботи є дослідження робіт вітчизняних та зарубіжних вчених щодо механізмів виявлення та протидії корупції, дослідження сучасного стану антикорупційних органів та законодавства в напрямку боротьби з цим ганебним явищем, знайти нові шляхи протидії.–

Для досягнення вищевказаної мети були поставлені наступні завдання:

- дослідити корупцію та її прояви в історико-правовому полі;
- зрозуміти, що собою представляє корупція як соціально-політичне явище;
- провести аналіз корупційних дій, що найчастіше зустрічаються в

Україні та зрозуміти, яку загрозу вони становлять;

- зрозуміти специфіку роботи антикорупційних органів на прикладі роботи Національного антикорупційного бюро України;
- дослідити сучасний стан антикорупційного законодавства та знайти рішення, які можуть допомогти його вдосконалити;
- вивчити роль суспільства у протидії корупції та важливість розвитку інституту викривачів.

Об'єктом дослідження виступають теоретично-правові аспекти протидії корупції в Україні.

Предмет дослідження – історично-правові засади появи та розвитку корупції, ефективні механізми її подолання.

Методи дослідження. Під час дослідження було використано: історичний метод (підпункт 1.1.), формальної логіки (використаний у всіх розділах та допоміг краще зрозуміти зміст поставлених завдань), структурно-функціонального аналізу (підпункти 1.2. та 3.1.), аналізу та синтезу (підпункт 2.1.), герменевтичний (розділи 1, 2, 3), правового прогнозування та інші.

Публікації за темою дослідження. Заглинський В.А. Соціальні аспекти прояву корупції у публічному управлінні. *Механізми управління розвитком територій*: зб. наукових праць у 2 ч, Ч.1. Житомир : Поліський національний університет, 2021. С. 208-210. Заглинський В.А. Антикорупційні органи України. Правові аспекти діяльності. *Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки : теорія і практика*: матеріали ІХ Міжнародної заочної науково-практичної конференції. Запоріжжя: Інститут управління Класичного приватного університету, 2021. С. 71-74. Заглинський В.А. Роль суспільства в системі розвитку антикорупційного інституту. *Сучасні тенденції та суперечності розвитку світової економіки та бізнесу*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю. Київ : Міжрегіональна академія управління персоналом, 2021. С. 232-234.

Практичне значення отриманих результатів. Пропозиції та висновки

дослідження можуть бути використані для внесення змін до антикорупційного законодавства та подальшого вивчення проблематики боротьби виникнення та боротьби з корупцією.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, які містять загалом шість підрозділів, висновку та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 53 сторінки, з яких – 44 сторінок основного тексту та 67 джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Історичні аспекти виникнення та розвитку корупції

У сучасному світі явище корупції не являється чимось новим для нас. Але для того, щоб зрозуміти причини та умови її виникнення, необхідно дослідити історичні аспекти цього ганебного явища. Корупція виникла ще у ті часи, коли лише почали утворюватися владні, а також грошові взаємовідносини серед суспільства. Єдиного значення слова корупція не існує, адже різні автори, що досліджували це питання, а також безліч тлумачних словників дають нам різне його значення. Якщо характеризувати корупцію в загальному, то можна дійти висновку, що вона являє собою протиправну діяльність у сфері державного управління чи політики, яку використовують посадові особи для власного збагачення чи отримання іншої вигоди. Корупція може дестабілізувати роботу окремих галузей економіки і держави взагалі. Також вона може бути однією із причин виникнення організованої злочинності.

Взагалі найперша згадка про корупцію міститься ще в архіві Стародавнього Вавилону, що датується XXIV ст. до н.е. В епоху шумерів і семітів цар Лагаша (древнього міста-держави в Шумері на території сучасного Іраку) Урукагіна реформував державне управління з метою припинення зловживань чиновників і суддів [2, с. 9].

Спадщина, яка збереглася з Античних часів, зокрема окремі роботи Платона і Арістотеля, в яких ці давньогрецькі філософи звертали увагу на негативний вплив на економіку через зловживання владою та хабарництво. Наприклад, у своїй праці «Політика» [3] Арістотель описав корупцію явищем, яке може привести державу до знищення. Він вважав боротьбу з цим явищем як один з головних чинників у забезпеченні стабільності та розвитку держави. Загалом дослідження Арістотеля були направлені на доведення важливості запобігання та протидії корупції, як негативному соціальному явищу, яке

призводить державу до краху, а в суспільстві укорінює повну недовіру до державних службовців [4, с. 17].

У Середньовіччі поняття корупції розглядали виключно у церковному сенсі та сприймали як спокусу від нечистої сили. Наприклад, в католицизмі її взагалі вважали гріхом. Явище корупції вважали основною причиною усіх гріхів.

Зустрічаються згадки про корупцію і у російських літописах, які датовані ще XIII століттям. На законодавчому рівні першим, хто ввів обмеження щодо протиправних дій, був Іван III, а його онук – Іван IV, якого прозвали Грозним, започаткував смертну кару за зловживання з метою отримання власної вигоди. За часів Петра I взагалі було створено спеціальні органи, які мала протидіяти проявам корупції.

Усі ці згадки однозначно говорять нам про давнє існування корупції, згадки про яку можна знайти у різних народів і цивілізацій. Слід зазначити, що явище корупції засуджувалася в усі часи та створювалися різні підходи щодо боротьби з нею, але це не виключило її існування в сучасних умовах [5, с. 12].

Для нашої держави це явище також не є чимось новим. Із самого початку виникнення України цілком законним способом отримання доходів держслужбовцями були кошти, які вони отримували від громадян за виконання своїх обов'язків, адже не було передбачено утримання чиновників різного рангу з державної казни. Такі відносини вважалися цілком прийнятними та не засуджувалися у суспільстві.

Деякі зміни почали відбуватися лише починаючи з XVI століття, коли різні «дарунки» від громадян почали бути додатковим джерелом доходів, але їх не вважали чимось злочинним – це був вияв поваги та вдячності до чиновника.

Злочини, пов'язані з незаконною винагородою, на «російських та українських землях дістали правове закріплення в другій половині XVII ст.» [6]. Саме тому цей період можна вважати часом, коли явище корупції в Україні було офіційно закріплено на офіційному рівні.

У Конституції Пилипа Орлика від 1710 року про корупцію мовиться як про явище, яке має негативний вплив на весь державний устрій. Важливим є те,

що у ній також наводиться чіткий перелік корупційних дій, покарання за них та наголошується на необхідності боротьби з ними [7, с. 13].

Подальший стрімкий розвиток корупції спостерігався у ХХ столітті. Історичні події, які відбувалися в той час, сприяли цьому, а також підтвердили, що це явище являється досить універсальним, адже існувало у країнах з різними політичними та соціально-економічними устроями. Хоча, наприклад, у радянській політичній та військовій доктрині йшла мова про те, що корупція є проявом, який можливий лише у буржуазних державах.

Звісно, що корупція існувала в Радянському Союзі, але влада не лише вперто не визнавала цього факту, але й не висвітлювала проблем, які були пов'язані з нею. Тим більше, слово корупція взагалі не вживалося у СРСР до кінця 80-х років ХХ століття. Найчастіше його замінювали іншими словами. Роблячи це, тодішня влада завчасно унеможлиблювала вивчення, аналіз і взагалі боротьбу з цим явищем.

З іншої сторони, під час існування радянської влади існувало негласне правило про недоторканість вищих чиновників, що було додатковим чинником для розвитку корупції на найвищому владному рівні. Важливим було і те, що боролися із цим явищем серед державного апарату самі ж представники цього апарату. Винятково їм надавалося таке право, що доволі часто ставало причиною боротьби за право надавати корупційні послуги.

Останнім кроком боротьби радянської влади з корупцією була прийнята в липні 1991 р., Постанова Секретаріату Центрального Комітету Комуністичної партії Радянського Союзу «Про необхідність посилення боротьби зі злочинністю в сфері економіки» [8, с. 24]. Щоправда, необхідно відзначити той факт, що ні про корупцію, ні про хабарництво мова в цій Постанові не йшла.

Після 1991 року, коли Україна здобула незалежність, питання протидії боротьби з корупцією набуло особливого значення. Так, у розпорядженні Президента України від 28 вересня 1992 року «Про додаткові заходи щодо посилення боротьби із злочинністю та зміцнення правопорядку в Україні» [9] Кабінету Міністрів України, міністерствам, іншим центральним органам

державної виконавчої влади, Раді Міністрів Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям було доручено усунути недоліки в роботі по боротьбі з корупцією [9].

Постановою Верховної Ради України від 23 січня 1993 року «Про стан виконання законів і постанов Верховної Ради України з питань правопорядку і заходи щодо посилення боротьби із злочинністю» [10] було визнано необхідним «зобов'язати представницькі і виконавчі органи державної влади включити до програм соціального й економічного розвитку держави спеціальний розділ, в якому передбачити відповідні адміністративні і інші правові заходи, спрямовані на усунення причин зловживання службовою владою, внести на розгляд Верховної Ради України узгоджені пропозиції для єдиного законодавчого визначення понять «мафія», «корупція», «тіньова економіка», «спекуляція», «чесна праця» та інші [10].

Події, що сколихнули нашу державу у 2013-2014 роках, стали поштовхом до розвитку антикорупційного законодавства, а також сприяли створенню спеціалізованих органів, які забезпечують реалізацію антикорупційних програм: Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура і, звісно, варто відзначити Вищий антикорупційний суд, початок роботи якого позитивно відзначили усі міжнародні партнери нашої держави.

Таким чином, можна зробити висновок, що корупція являється явищем, яке мало місце від початку державотворення та його неможливо вирішити окремо від економічних, соціальних чи політичних проблем[11]. Корупція змінювалася та еволюціонувала протягом тривалого часу, ставши глобальним явищем та однією з найбільших проблем сучасності, яка загрожує не лише окремим галузям економіки, а й становить небезпеку для будь-якої держави в цілому, перешкоджаючи та стримуючи її розвиток. Питання корупції до цього часу залишається відкритим, а також потребує подальшого вивчення для більш ефективної боротьби з нею.

1.2. Корупція як соціально-політичне явище

Корупцію можна розглядати з різних позицій. Наприклад, це може бути протиправна діяльність державного службовця з метою власного збагачення чи через надані повноваження його можливий зв'язок із злочинним середовищем.

Очевидним є те, що корупція уже давно набула ознак системності, адже все частіше відбуваються підкупи представників різних гілок влади з метою ухвалення ними протизаконних рішень. Зрештою, це призводить до зменшення довіри народу до влади, а також люди перестають вірити в прозорість виборів.

Політична корупція реальний та сильнодіючий фактор, який шкодить основним принципам демократії [12, с. 179]. Міжнародний авторитет України підринається через те, що будь-які вибори закінчуються не перемогою інтересів населення, а величезними сумами хабарів, що призводить до псування репутації влади, ставиться під сумнів ефективність діяльності органів державної влади, а також ставиться під сумнів принцип верховенства права.

Демократичний розвиток нашої держави багато залежить від втілення та дотримання принципів справедливості, подолання будь-яких проявів хабарництва, дотриманням усіма державними службовцями законів.

Та ситуація, що зараз існує в Україні, являється не лише складною, але й дуже суперечливою: нам не вистачає скоординованих дій у протидії корупції, а також відсутня велика кількість шляхів у боротьбі з нею. Оцінка стану протидії корупційним проявам, неодноразові соціологічні і кримінологічні опитування та інтерв'ювання, на жаль, доводять, що в Україні не проводиться послідовних кроків з формування єдиної антикорупційної політики, зокрема у сфері запобігання та переслідування корупціонерів та їх протиправної діяльності [13, с. 5].

Будь-які прояви корупції здійснюють значну не лише матеріальну, але й моральну шкоду населенню, мають негативний вплив на суб'єкти господарювання будь-яких форм власності.

Ознайомившись з рядом наукових праць з даного питання, стає зрозумілим, що «причина криється в замкнутості системи управління, її

повільний розвиток, низький рівень патріотичного виховання, моральні якості населення, антикорупційна політика, яка зачіпає лише поверхнево проблему, відсутність прозорості багатьох економічних процесів, формальний характер декларування доходів, правоохоронні органи займаються переслідуванням за корупційні діяння лише окремих службовців нижчої ланки, а верхівки схем залишаються недоторканими, поширення практики заміщення посад через знайомство» [14, с. 18]. Окрім того, на рівень корупції впливають й інші фактори: поблажливе відношення деяких керівників до цього питання, спокійного сприйняття значною кількістю громадян проявів даного явища, психологічні аспекти.

Соціальне явище корупції представляє собою багатоаспектне та небезпечне явище, що, на превеликий жаль, стало звичним для нашої держави, що, в свою чергу, є абсолютно неприпустимим.

Важливим є і той момент, що дуже велика кількість державних чиновників не гребують отримувати різні «подарунки» взамін на прийняття рішень, які потрібні зацікавленій стороні. Таким чином, у суспільстві формується несприйняття реформ, що проводяться державою. Можна однозначно сказати, що корупція в Україні присутня у всіх сферах діяльності, але найгірше те, що вона стала нормою у взаємовідносинах різних форм.

Державні службовці, які не лише лояльно відносяться до різних корупційних проявів, але й самі являються їх частиною, ставлячи на перший план власне збагачення та інтереси, спільно з представниками бізнесу та злочинними групами створюють цілу систему тіньових відносин. І незважаючи на те, у якій саме формі проявляється корупція, вона завжди має згубну дію в економічному та соціальному плані на суспільство, відбувається зростання безробіття, знижується рівень внутрішнього валового продукту, доходи громадян зменшуються, що, в свою чергу, призводить до збільшення рівня бідності.

М. Мельник акцентує увагу на тому, що «корупцію можна розглядати як різновид соціальної корозії, яка роз'їдає і руйнує органи державної влади,

державу і суспільство в цілому. В її основі лежать такі вікові традиції взаємодії в суспільстві, як «послуга за послугу», «do ut des» («даю, щоб ти дав»)» [15].

Потрібно також звернути увагу на те, що корупція являє собою соціально-економічне явище, яке у своєму розвитку йде на крок попереду заходів її протидії, тому усі дії, спрямовані на боротьбу з нею, досить швидко стають застарілими. Масштаби соціальних аспектів корупції давно досягнули критичного показника. Особливо вони проявляються місце в політичній та культурній сфері. Цінності, моральні принципи та культура державної служби знаходяться на дуже низькому рівні.

Соціальна сутність корупції полягає в тому, що вона соціально обумовлена, тобто є продуктом соціального життя, навіть має свою соціальну ціну, яку платить само суспільство, має історичне коріння і глобальний характер, впливає на соціальні процеси є психологічним, політичним, правовим явищем та вправно пристосовується до реалій соціального життя [16, с. 42]. Рисою, що обов'язково є притаманною для корупції, являється корислива спрямованість, а сферою, де вона проявляється – сфера державного управління.

Досить часто корупція стає причиною аморальних вчинків, але, в той же час, на неї практично ніхто не скаржиться, бо в її основі закладений принцип «послуга за послугу», коли обидві сторони отримують вигоду для себе. В подальшому така співпраця призводить до того, що сторони працюють і над вирішенням інших «питань», адже майже неможливо зупинити цю співпрацю в односторонньому порядку. Посадова особа є обов'язковою ознакою корупційних дій, умисна вина, корислива мета та наявність дії чи бездіяльності, бюрократизм та безвідповідальність, безкарність влади, виборче правосуддя, громадянське суспільство на низькому рівні розвитку, дефекти законодавства, існуючий культ грошей [17, с. 99].

В зниженні авторитету влади на усіх рівнях та руйнування моральних основ серед населення проявляється руйнівна сила корупції. Корупція в нашій державі відрізняється від більшості розвинених країн, і в подальшому саме це явище лягло в основу кризи, яка зараз існує в суспільстві та може

продовжувати посилюватися. Корупція в Україні характеризується здатністю повністю зводити нанівець будь-які реформи, що в нас проводяться: правові, політичні, економічні.

Серед головних факторів, які впливають на поширення та активний розвиток корупції, варто відзначити такі: збіднілість великої кількості громадян серед усіх верств населення, нерівномірність розподілення прибутків у суспільстві, відсутність чіткої системи соціального захисту громадян. Вона давно зарекомендувала себе найшвидшим та найбільш дієвим засобом вирішення питань чи досягнення корисливих цілей. Саме явище корупції являється одним із головних стримуючих факторів на шляху до євроінтеграції.

Слід відзначити, що жодній країні світу не вдалося повністю побороти це згубне явище, але мінімізувати ризики її виникнення та негативні явища, до яких вона може призвести – завдання, яке цілком можна реалізувати. Запорукою успіху в цій роботі є: політична воля вищого керівництва, прозорість влади, системна робота всіх державних органів, очищення правоохоронних і контролюючих органів від корумпованих чиновників, а також правильне ставлення громадян до цього негативного явища [18, с. 98].

Існування корупції призводить до того, що зникають обов'язкові медичні послуги в сфері охорони здоров'я та соціального забезпечення. Більшість громадян виправдовує корупційні діяння та вважає, що вони дозволяють вирішувати проблемні питання.

Український науковець, доктор соціологічних наук М. Саппа до основних корупційних дій відніс такі:

- хабарництво;
- зловживання службовим становищем;
- використання наданих повноважень для надання необґрунтованих пільг чи переваг будь-якій особі або групі; непотизм (дружба, кумівство, сімейність), який призводить до призначення родичів на ключові посади та надання їм певних переваг;

– клановості, що сприяє проявам суб'єктивізму в системі управління організації;

– патронажна система (протекціонізм), метою існування якої є заступництво щодо «потрібних» людей, здатних надавати за подібну «допомогу» різні блага або послуги; розкрадання ресурсів організації» [19, с. 29].

Поширення корупції в Україні, на думку міжнародних партнерів нашої держави, являється одним із ключових стримуючих факторів у бажанні вкладати кошти у нашу економіку та розвивати спільні проекти.

Окремі науковці акцентують увагу на тому, що корупцією потрібно вважати не лише факт отримання неправомірної вигоди, але й дачу самого хабара також потрібно відносити до корупційних дій. Серед соціальних причин та умов поширення корупції можна виокремити:

- збереження старої структури управління;
- непрозорість прийняття рішень;
- низький рівень правової культури більшості посадовців; відсутність дієвих механізмів контролю за діяльністю органів державного сектору;
- занадто велика концентрація повноважень у керівників;
- неправильне розуміння службових обов'язків [20, с. 215]. Факторами, які можуть стримувати поширення корупційних діянь, можуть бути не лише посилення юридичної відповідальності за вчинення протиправних дій, але й гарантії належного соціального забезпечення та гідний рівень фінансового забезпечення для працівників державного сектору.

Враховуючи все вищевикладене, приходимо до висновку, що корупція справді являється соціально-політичним явищем, адже вона є не лише продуктом соціального життя, має свою певну ціну, яку платить суспільство, поширена в усіх сферах життя, є правовим, психологічним та політичним явищем, що постійно пристосовується до сучасних реалій життя.

РОЗДІЛ 2.

ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз корупційних дій в Україні

Надзвичайно важливим питанням є імідж України на міжнародній арені, адже він впливає на економічні, політичні та соціальні процеси, позитивний імідж є запорукою формування доброзичливих відносин з міжнародними партнерами, автоматично створюється сприятливий інвестиційний клімат, а це призводить до підвищення добробуту населення [21, с. 144].

У 2014 році під час розгляду проекту Закону України «Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції» [22] Президент України назвав корупцію «не меншою загрозою, ніж терористи» [23]. Варто відзначити, що згодом, при підготовці до другого читання, назву цього Закону було змінено на «Про Національне антикорупційне бюро України» [24]. І справді корупція набула сьогодні неймовірних масштабів: кожен десятий кандидат на виборах з найпопулярніших партій має корупційний слід [25].

Необхідно звернути увагу, що на розвиток значний розвиток корупції мали вплив і наступні фактори: бідність населення, нерегульованість правовими актами більшості сфер життя, побудова економічних взаємовідносин на засадах, які нам дісталися від Радянського Союзу. Звернувши увагу на світовий досвід, можемо простежити тенденцію, коли антикорупційна політика була більш ефективною та максимально обмежували наслідки цього згубного явища, коли і суспільство, і влада отримували об'єктивну інформацію про стан корупції.

На основі досліджень [1] у 2021 році було встановлено, що корупція в державних органах влади являється однією з найбільших проблем, які турбують наших громадян.

Рис. 2.1. Проблеми, які найбільше хвилюють наших громадян

Разом з тим, «погляди населення на причини корупції досить вкорінені, вона є результатом впливу ряду чинників: 19,7% опитаних вважають основною причиною прагнення чиновника скористуватись службовим становищем заради особистого збагачення, 12,9% вважає, що розповсюдженню корупції сприяє небажання керівництва держави боротися з корупційними явищами та 11,8% винуватить у корупції населення, яке звикло в такий спосіб вирішувати власні проблеми» [26].

На жаль, досить звичним є явище, коли державний службовець, який має вплив на прийняття визначальних рішень, реалізує певний власний інтерес у підприємствах, що належать родичам чи друзям. Таким чином утворюється конфлікт інтересів, а також в подальшому це може стати основою для розвитку тіньових економічних відносин. Крім того, в Україні досить часто поширене явище, коли державний службовець отримує певного роду «подяку» від зацікавленої особи для кращого виконання своєї роботи.

Не дивлячись на значні масштаби корупції в Україні, потрібно розуміти, що не всі державні службовці користуються своїми повноваженнями. Деякі державні службовці за рахунок отриманих хабарів компенсують свої невеликі зарплати. На цьому рівні діють схеми, за якими чиновник низького рівня не бере «хабар» більший за керівника, частину доходу віддають вищестоящим по корупційній вертикалі, що стосується документації, то вона завжди правильно оформлюється і вміло приховується від громадськості [27, с. 299]. Ті державні службовці, які відмовляються брати участь в подібних аферах, досить часто стають звинуваченими у фактах корупції у показових справах.

В реаліях сучасності знання та вміння не гарантують висококваліфікованому спеціалісту просування на державній службі, адже все частішими стають випадки отримання посад за гроші. Крім того, чиновник може отримувати незаконний дохід лобіюючи певні інтереси бізнесу чи, наприклад, допомагаючи здійснити державні закупівлі за завчасно обговорену із зацікавленою стороною суму. Також економіка нашої країни страждає від того, що багато державних об'єктів приватизується за зниженою ціною. Великою проблемою є те, що довести провину, а тим більше, притягнути чиновника за такі дії практично неможливо. Саме тому у суспільстві формується думка про тотальну корупцію та беззаконня, на які немає жодного впливу. Нікому не секрет, що до відповідальності притягують здебільшого нижчі ланки схем, наміряно приховуються факти корупції, затягування слідства, в кінцевому результаті через «телефонне право» звинувачених осіб виправдовують [27, с. 300]. Водночас корупція пом'якшує невдоволення власним становищем окремого індивіда і дає індивіду в сучасній Україні гарантію та відносну впевненість щодо свого майбутнього, незалежно чи це право власності на засоби виробництва, чи можливість займати певну чиновницьку посаду, а також впевненість у майбутньому для себе і для своїх дітей; наприклад, як при зарахуванні дитини у ЗВО, так і просто задля біологічного виживання [28].

Варто звернути увагу на те, що негативний фон життя державного службовця призводить його до пошуків різних варіантів отримання легких грошей, адже в нашій державі відсутні фінансові стимули для виконання своїх посадових обов'язків на високому рівні. Так, потрібно зважати на те, що в Україні є чесні політики, але по засобах масової інформації показують виключно гучні затримання корупціонерів, що, в свою чергу призводить до того, що в більшості населення давно сформувалася думка, що нашою країною керують злочинні угруповання.

Зважаючи на те, що кожна правляча влада намагається взяти повністю під свій контроль судову та правоохоронні системи, це ще більше послаблює і без того слабку політику протидії корупції. Таким чином, мови про захист прав громадян та взагалі розвиток правової держави не може бути взагалі.

Науковці В. Соловійов і Б. Розвадовський, досліджуючи стан корупції в судовій системі, відзначили певні особливості правопорушень у цьому напрямку: «широкі повноваження суддів, що провокує представників державної влади чинити тиск на підкуповувати суддів, негативним є і те, що судова влада матеріально та фінансово залежна, оплата праці, соціальні гарантії ухвалюються органами державної влади» [29, с. 127].

Рівень корупції в Україні зростає з особливим проникненням в органи державної влади. Це являється відображенням дуже малої ефективності законодавства України у сфері протидії корупції. Наприклад, «у 2021 році 22,5% опитаних, що мають дітей шкільного віку страждають від корупційних дій, основний різновид: здавання грошей у фонди школи (вимагали 56%, добровільно 32%); сплата за ремонт (56% вимагали, 31% добровільно); подарунки вчителям (вимагали 33%, добровільно 44%)» [30]. Це опитування підтверджує той факт, що проблема корупції у нашій державі ще лише існує, але ще й дуже далека від вирішення. Варто також звернути увагу на те, що найбільший рівень корупції ми можемо спостерігати в бюджетній галузі, адже саме вона фінансується за кошти держави. Така ж проблема існує і в США, Японії та західній Європі як вказує статистика 40% усіх корупційних діянь

вчиняються навколо державних замовлень [31, с. 10]. В результаті цього економічний сектор страждає від корупції, внаслідок лобіювання на державному рівні інтересів великих капіталів, тиск на підприємців середнього бізнесу, формуються монополії із залученням адміністративних ресурсів [32, с. 99].

Коли відбуваються державні закупівлі, то досить часто це робиться на умовах, які являються абсолютно не вигідними для держави, адже ціни штучно завищуються на різні товари та послуги. Проведення тендерів також відбувається в ручному режимі – окремі чиновники можуть впливати на їх підсумок, визначаючи переможця не прозоро. Ці чинники впливають на зниження інвестиційної привабливості країни. Як показує практика, країни, де рівень життя низький, значно більше корумповані, ніж країни з розвинутою економікою.

Головними причинами зниження ефективності протидії корупційним діям є:

- загальна політична ситуація в країні, інерція політичного протистояння;
- злиття бізнесу і влади;
- прогалини в системі організації влади на конституційному рівні;
- низький рівень політичної волі з боку вищих інститутів влади;
- недосконалість законодавства;
- недоліки системи державних інститутів з протидії корупції;
- корупція в правоохоронних та судових органах;
- низький рівень політичної культури державної та політичної еліти [33].

Найчастіше люди звертаються до хабарництва для влаштування на роботу до державної установи 32,7% використовують особисті зв'язки, 26,1% у сфері підприємницької діяльності, 23,1% для отримання дозволів в державних органах, 21,3% реєстрація і приватизація об'єктів нерухомості, 20,2% право власності на землю, користування, володіння землею, 20,1% отримання державного житла [34]. Проте серед опитаних помітно, що більшість громадян користується особистими зв'язками, аніж дають хабарі в 13% випадків [34].

Для нашої держави настав час, коли вона зіткнулася з проблемами, які одночасно становлять загрозу територіальній цілісності та суверенітету. З однієї сторони це зовнішня загроза, з іншої – корумпованість чиновницького апарату всередині країни. Для того, щоб наша держава продемонструвала себе сильною, необхідно максимально унеможливити прояви корупції. Звісно, що це досить непросте завдання, яке стоїть перед владою, але цілком реальне. На жаль, доводиться констатувати той факт, що «серед молоді сформувалось розуміння корупції як етично прийняттого способу вирішення проблем, з цим явищем однозначно потрібно активно боротись» [35].

Ті темпи та обсяги, з яким у нашій державі поширюється корупція, стають підтвердженням того, що антикорупційна політика не демонструє тих результатів, на які хотілося б сподіватися та отримати. Так, є окремі затримання та покарання корупціонерів, але доводиться визнавати той факт, що це робиться показово, а реальні зміни насправді відсутні. Для того, щоб знищити це ганебне явище недостатньо вживати точкових заходів – тут необхідні значні кроки та реальні дії. У зв'язку з тим, що населення нашої держави має низьку правову культуру, більшість з них вважає, що вони жодним чином не причетні до поширення корупції та не можуть стати тим фактором, який допоможе зупинити це згубне явище. Знову доводиться констатувати ще один неприємний, але очевидний факт: до цього часу в нашій державі не створено жодної ефективної неурядової антикорупційної організації. Слід звернути увагу і на те, що є серед населення нашої держави і свідомі громадяни, які повідомляють про факти корупції через заяви або статті у газетах, але влада жодним чином не реагує на ці висловлювання. Тим більше, що немає реакції і на висловлювання деяких публічних діячів, які відкрито заявляють про факти існування корупційних схем та усіх причетних до них осіб. Тому досить часто складається враження, що реальна боротьба з корупцією не лише нікого не цікавить, але і взагалі не потрібна. А ті, «хто мав би впроваджувати антикорупційний напрямок політики ймовірно збагачується також за рахунок відкатів» [36, с. 8]. І тому можна сміливо визнати той факт, що серед наших

чиновників є своєрідна визначальна риса: у своїх публічних виступах вони досить часто акцентують увагу на необхідності боротьби з корупцією, але самі ж усіма можливими способами блокують прийняття різних антикорупційних законів. Інколи складається враження, що саме питання боротьби з корупцією є одним із пунктів у програмі дії кандидатів у депутати, але лише до офіційного їх обрання, бо потім, напевно, вони віддають перевагу і самим бути учасниками схем, отримуючи незаконні доходи та захищати, насамперед, власні інтереси.

Організація Transparency International визначає корупцію просто «як зловживання наданими повноваженнями для отримання приватної вигоди» [37]. Хоч це визначення і стисле, але воно поєднує в собі три важливих елементи: по-перше, це зловживання повноваженнями; по-друге, це повноваження, надані у приватному або публічному секторах; і, по-третє, це зловживання повноваженнями для отримання приватної вигоди, тобто не лише для вигоди особи, яка зловживає, а й для вигоди членів його / її сім'ї або друзів [38, с. 17]. Останній елемент в реаліях нашої держави розвивається шаленими крокам. Не одноразово ми бачимо, як політична команда формується з друзів, родичів та членів сім'ї одразу постає питання невже за дивним збігом обставин близьке оточення являється підходящими компетентними, професіоналами з необхідною освітою [38, с. 17]. Чесна кар'єра на державній службі має стати свідомим вибором для професійно підготовлених осіб [39, с. 17].

Для того, щоб ефективно боротися та протидіяти корупції, необхідно забезпечити конструктивний діалог між владою, засобами масової інформації, населенням та представниками бізнесу, які ведуть «прозору» діяльність.

Прийняття Антикорупційної стратегії на 2020-2024 роки є неймовірно важливим кроком на шляху до подолання проблем корупції [40, с. 73]. Чиновники повинні зрозуміти, що в довгостроковій перспективі інтереси населення та держави значно важливіші за власні. І досить прості, але адекватні кроки здатні стати ефективним важелем впливу на шляху подолання існуючої проблеми та отримання бажаних результатів у боротьбі з корупцією. А одним із найважливіших критеріїв успішності протидії цьому ганебному явищу є його

сприйняття серед населення. Держава повинна стимулювати бажання громадськості протидіяти даному явищу, активна співпраця з членами суспільства, ЗМІ, громадськими об'єднаннями допоможе у реалізації даного плану [41, с. 21].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що незважаючи на певні дії з боку вищого керівництва нашої держави у протидії корупції, її масштаби неймовірно великі та становлять реальну загрозу національній безпеці. А окремі міжнародні фахівці акцентують увагу на тому, що головною причиною реальних результатів у протидії корупції є насправді відсутність політичної волі у вищих керівників держави.

2.2. Правові та адміністративні аспекти діяльності Національного антикорупційного бюро

Незважаючи на те, що протягом останніх років було зроблено чимало кроків у напрямку для протидії корупції, але ця проблема продовжує існувати на усіх рівнях державної влади. Звісно, що ця проблема не оминає увагою ні суспільство, ні міжнародну спільноту. В теперішній час усі гілки влади, державні службовці та правоохоронці в очах наших громадян виглядають неймовірно корумпованими. Саме тому реформи, які пов'язані з боротьбою з корупцією є неймовірно важливими та займають одне з ключових місць серед інших реформ.

Зважаючи на те, що Україна знаходиться на шляху до євроінтеграції, то в даному випадку питання боротьби з проявами корупції постає ще більш гостро та являється однією з головних перепон вступу до європейської спільноти – Євросоюзу.

В Конституції України [42] чітко зазначено, що «держава відповідає перед людиною за свою діяльність» [42]. Виходячи з цього, можна зробити однозначний висновок, що одним із головних завдань правової держави є

забезпечення прав і свобод громадян. З метою виконання цих завдань та з метою боротьби з корупцією було створено Національне антикорупційне бюро [24] – спеціалізовану та незалежну інституцію по боротьбі з корупцією, яку наділили повноваженнями, достатніми для того, щоб вона могла повноцінно виконувати покладені на неї обов'язки. Даний орган створено на основі прийнятого 14.10.2014 року Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» [24] на виконання вимог міжнародних договорів (статті 36 Конвенції Організації Об'єднаних Націй [43] (далі – ООН) проти корупції та статті 20 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією) [44] і рекомендацій міжнародних організацій, учасниками яких є Україна, Стамбульський план дій організації економічної співпраці і розвитку і Групи держав проти корупції [45]. Завданням НАБУ є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які «вчинені особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці» [46]. У своїй діяльності НАБУ керується принципами справедливості, верховенства права, підзвітності суспільству, політичної нейтральності тощо. До заходів, що проводяться НАБУ можна досудові розслідування та перевірка на добросовісність чиновників різного рівня, оперативно-розшукові заходи також відносяться до компетенції цього органу. Контроль за його діяльністю здійснює парламентський Комітет з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією, а Спеціалізована антикорупційна прокуратура контролює оперативно-розшукові дії цього органу [47].

Станом на 20 січня 2022 року на офіційному сайті НАБУ було вказано, що в розробці знаходиться 879 провадження, 397 повідомлення про підозру, 584 обвинувачені особи, 325 справи, скеровані до суду та 56 вироби стосовно осіб [48]. Звідси можна зробити висновок, що дана структура являється однією з найдієвіших та успішно реалізовує покладені на неї завдання.

З центрального та територіального управлінь складається НАБУ, а його роботу контролює Комітет Верховної Ради з питань боротьби з організованою

злочинністю та корупцією, а спеціалізовані підрозділ внутрішнього контролю бюро стежать за роботою працівників даного відомства. З метою попередження, виявлення та розслідування правопорушень у діяльності працівників НАБУ у складі його центрального управління діє підрозділ внутрішнього контролю, який вправі здійснювати оперативно-розшукові заходи та досудове розслідування з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень у діяльності працівників НАБУ [24]. Що стосується безпосередньо працівників даної структури, то вони вільні у прийнятті рішень, а у разі допущених порушень з їх сторони під час виконання службових обов'язків, їх може бути притягнуто до юридичної відповідальності: адміністративної, дисциплінарної чи кримінальної (в залежності від важкості порушення). Також потерпілим від неправомірних дій працівників НАБУ може бути виплачено компенсацію за моральну чи матеріальну шкоду тим службовцем, який здійснив дане порушення.

За рішенням Директора НАБУ можуть створюватися комісії, до складу яких входитимуть безпосередньо працівники відомства, прокурора САП, представників інших державних органів, представників громадських об'єднань та місцевого самоврядування. До повноважень цих комісій належить розгляд питань щодо порушення прав тих, хто співпрацює з НАБУ, та винесення рекомендації щодо усунення виявлених недоліків. Державні органи та органи місцевого самоврядування в обов'язковому порядку зобов'язані розглянути дані рекомендації. Порядок діяльності комісій визначається Директором НАБУ [24].

До підслідності НАБУ відносяться такі злочини:

- привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації;
- легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних

призначень або з їх перевищенням; видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону;

– підкуп працівника підприємства, установи чи організації (щодо працівників юридичних осіб публічного права; зловживання владою або службовим становищем; декларування недостовірної інформації;

– прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою; незаконне збагачення; пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі; зловживання впливом;

– викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем [24].

Необхідно відзначити, що вирішуючи питання про специфіку визначення підсудності кримінальних правопорушень підслідних НАБУ, законодавець вказує на те, що, «якщо кримінальне правопорушення, досудове розслідування якого проводилося територіальним управлінням НАБУ, вчинено у межах територіальної юрисдикції місцевого суду за місцезнаходженням відповідного територіального управління НАБУ, то кримінальне провадження здійснює суд, найбільш територіально наближений до суду за місцезнаходженням відповідного територіального управління НАБУ, іншої адміністративно-територіальної одиниці» [24].

Звісно, до повноважень НАБУ належить не лише проведення досудового розслідування кримінальних порушень, але також працівники даного відомства здійснюють оперативно-розшукові заходи для запобігання та вчасного виявлення можливих порушень, які відносяться до сфери підслідності даної структури. Також дана інституція вживає заходів для пошуку та арешту коштів чи іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації.

Детективи НАБУ з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, які віднесені до ст. 216 КПК України до його підслідності, за рішенням Директора цього бюро та за погодженням із прокурором САП можуть також розслідувати кримінальні правопорушення, які віднесені до підслідності інших органів [49].

Міжнародний досвід розвинених країн показує, що успішно боротися з проявами корупції можна за рахунок ефективної діяльності поліції, спеціалізованих підрозділів в її складі та прокуратури. Але для цього потрібно проводити успішну соціально-економічну політику, мати ефективну, демократичну і прозору систему державного управління та незалежні у своїй службовій діяльності правоохоронні органи, укомплектовані високопрофесійними кадрами з належними повноваженнями і забезпечені адекватними ресурсами [50, с. 316]. Для країн, що знаходяться на етапі перехідної економіки чи розвиваються, притаманно створення саме окремих органів для боротьби з корупцією. Звісно, варто акцентувати увагу на тому, що «це відбувається під тиском різних міжнародних організацій і опозиційних партій країни у боротьбі за владу» [51, с. 55].

Для того щоб втілити в реальність покладені на НАБУ повноваження, необхідним є забезпечення певних гарантій незалежності його діяльності згідно з ч. 1 ст. 4 ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України» [24], а саме:

1) існуванням особливого порядку конкурсного відбору Директора НАБУ та вичерпним переліком підстав припинення повноважень Директора НАБУ, які визначені цим Законом;

2) забезпеченням конкурсних засадам відбору інших працівників НАБУ, їх особливим правовим та соціальним захистом, належними умовами оплати праці;

3) установлення законом порядку фінансування та матеріально-технічного забезпечення НАБУ;

4) забезпеченням особистої безпеки працівників НАБУ, їх близьких родичів, майна;

5) іншими засобами, визначеними Законом [50].

Незважаючи на те, що НАБУ вважається самостійним органом, але в законодавстві все ж існують деякі протиріччя щодо даного твердження. Наприклад, НАБУ є підзвітним і підконтрольним зазначеним суб'єктам законодавчої ініціативи, що створює додаткові ризики для об'єктивного досудового розслідування корупційних правопорушень [51, с.71].

Варто зазначити, що в процедурі призначення та звільнення Директора НАБУ є законодавчі прогалини. Так, в Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» [24] зазначається, що НАБУ утворюється Президентом України, також він має повноваження призначати та звільняти очільників НАБУ, відповідно до цього та інших законів України [24]. Щоправда, в Конституції України про такі повноваження Президента мова не йде. З огляду на такі недосконалості в законодавстві 29 серпня 2019 року Президентом України було внесено до ВРУ невідкладний законопроект №1014, який передбачає внесення змін до ст. 106 Конституції України у розділі «Повноваження Президента» [52]. Даний законопроект було відхилено, адже на практиці це могло означати, що деякі вищі особи держави могли отримати «політичний імунітет». Більш доцільно в даному випадку виглядає призначення на посаду за результатами корпусного відбору та звільнення за рішенням Кабінету Міністрів України – вищим органом виконавчої влади.

Створення НАБУ стало унікальним випадком в історії нашої держави, коли державний орган формувався на повністю прозорій і відкритій основі. Початок роботи даної інституції було пов'язане з терміновою потребою координації сил у протидії корупції. За короткий проміжок часу даний орган підтвердив свою ефективність у досягненні та виконанні покладених на нього завдань.

До цього часу існують деякі правові прогалини щодо відповідності діяльності даного органу чинному законодавству, тому це питання потребує подальшого вивчення і вдосконалення. Це особливо актуально, зважаючи на падіння протягом останніх років рейтингу довіри до цієї інституції.

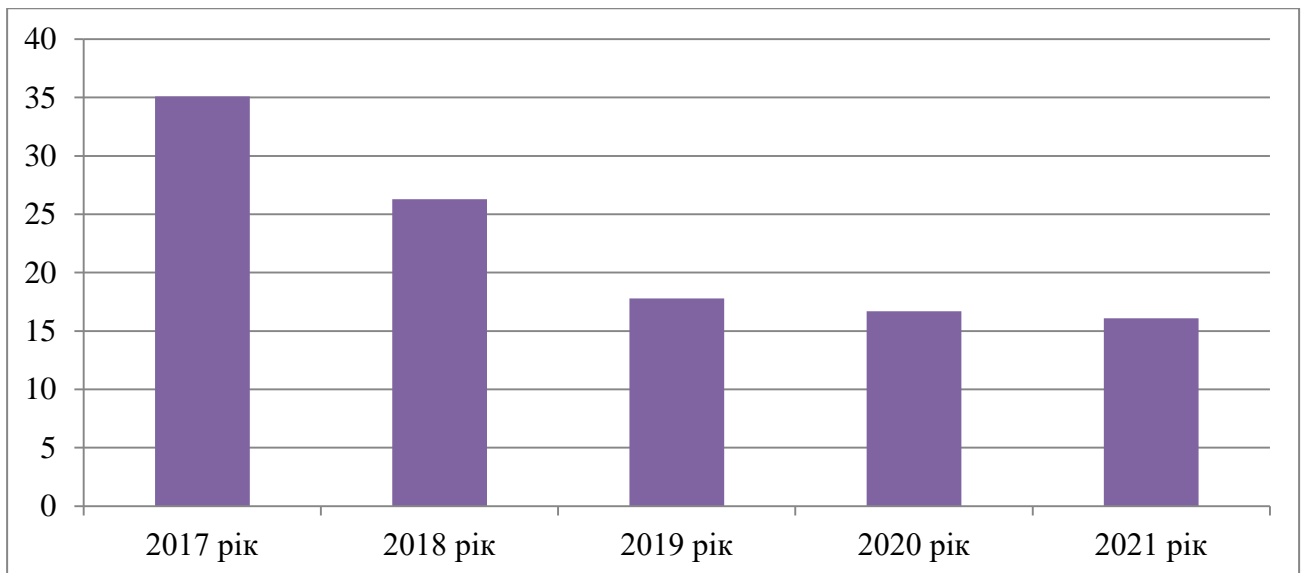

Рис. 2.2. Рівень довіри до НАБУ у відсотках з 2017 до 2021 року [48]

Станом на кінець 2021 року було проведено соціологічне опитування [1], відповідно до якого лише 1% опитаних оцінили роботу Національного антикорупційного бюро на високому рівні.

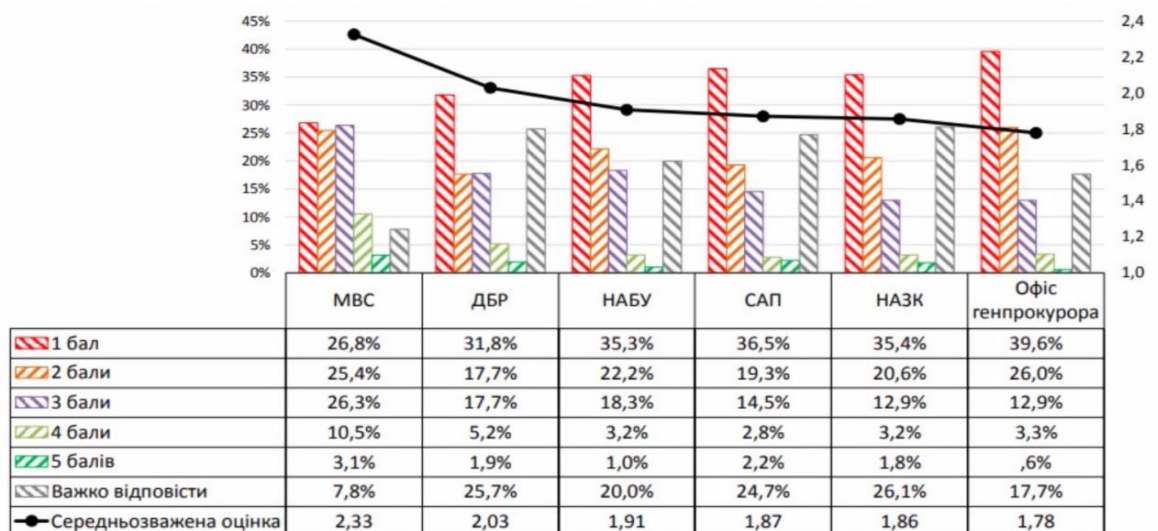

Рис. 2.3. Оцінка роботи антикорупційних органів України

Досвід боротьби з корупцією показує, що успішна протидія цьому ганебному явищу неможлива лише силами одного антикорупційного органу, тому в нашій державі було створено й інші інституції, які займаються вирішенням даної проблеми.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1. Інструменти вдосконалення антикорупційної політики

Корупція і все, що з нею пов'язане, стали чинниками, які не лише привертають увагу суспільства, але й перешкоджають повноцінному економічному розвитку нашої держави. Демократичні перетворення, які зараз відбуваються в Україні, являються досить повільними та важкими, адже зустрічають опір окремих представників вищого ешелону влади. Зараз в нашій країні зафіксовано неймовірно високий рівень корупції і про це відкрито заявляють різні експерти, в тому числі, і міжнародні. Саме тому питання ефективної протидії цьому явищу та формування системи, яка була б дієвою у її запобіганні.

В усьому світі, в тому числі і у нашій державі, корупція давно вважається однією з головних проблем – політичних, соціальних, економічних. Саме прояви цього явища здатні підірвати основи демократичного устрою, порушувати принципи права, чесної конкуренції, загрожувати національній безпеці та суспільному ладу, а також саме через корупцію рейтинг держави в міжнародному співтоваристві знижується.

З часів проголошення незалежності України різними урядами було прийнято безліч заходів, програм та законів, що спрямовані на подолання корупції, але в більшості випадків це були лише гучні гасла, за якими не слідувало жодних дій. Доводиться констатувати, що зазначені заходи, як показують результати численних національних і закордонних досліджень, ніяк не вплинули на стан та рівень корупції в державі, адже щороку він лише зростав [53].

Ще раз необхідно відзначити, що корупція в нашій державі не виникла з моменту проголошення незалежності, а розвивалася одночасно із суспільством

та державою. В часи сьогодення, коли наша країна чітко розуміє свій курс розвитку, питання боротьби з корупцією та її запобіганню постало ще гостріше.

Особливої небезпеки набуває явище, коли відбувається концентрація влади в руках обмеженого кола осіб, що призводить до розвитку політичної корупції, яка має негативний вплив не лише на економічне становище в державі, але й призводить до гальмування реформ, сприяє розвитку корупції, укріплює організовану злочинність, призводить до погіршення відносини з іншими державами та загалом дискредитує ставлення до країни та її керівництва як на внутрішньому, так і на зовнішньому рівнях [53].

Якщо держава та суспільство системно не протидіятимуть корупції, то вона може стати невід'ємною частиною державної системи та суспільних відносин. Втрата реального та дієвого контролю за діями владних інститутів та їх окремих представників являються однією з причин поширення цього ганебного явища. На жаль, на відміну від країн Західної Європи, «українське громадянське суспільство до цього часу не стало головним учасником боротьби з корупцією» [53].

Міжнародний та вітчизняний досвід боротьби з корупцією неодноразово підкреслював, що повністю подолати це явище неможливо, але цілком реально зменшити її рівень та знизити негативні наслідки. Враховуючи цей момент, можна зробити висновок, що насправді реальною метою боротьби з корупцією повинно стати обмеження її впливу на економічні та соціально-політичні процеси, а також зменшення її рівня в суспільстві.

Основними факторами, що впливають на рівень корупції є:

- відсутність (або дуже малий відсоток) політичної волі щодо запобігання та протидії корупції, неефективна участь у цій роботі правоохоронних структур та органів національної безпеки держави;
- непрозорість діяльності і не підзвітність органів державної влади;
- розгалуженість дозвільно-регуляторної системи;
- надмірний вплив певних олігархічних груп на прийняття державних рішень та процедуру кадрових призначень;

- нерегульованість конфлікту інтересів;
- часто відсутність правил професійної етики на публічній службі;
- низький рівень забезпечення захисту прав власності;
- недотримання законодавства у сфері боротьби з корупцією, поєднане з його недосконалістю, суперечлива діяльність судової системи у цьому напрямі;
- відсутність системності в роботі з виявлення корупції в органах державної влади;
- відсутність публічного контролю за доходами та видатками вищих посадових осіб держави, а також ефективних механізмів участі громадянського суспільства у формуванні й реалізації антикорупційної політики [54].

Звісно, варто відзначити той момент, що зараз будь-які зміни до антикорупційного законодавства чи створення нових органів протидії корупції відбувається під тиском суспільства, а не через політичну волю вищого керівництва, тому це також має відображення на ефективності прийняття рішень та подальшої їх реалізації. Підтвердженням цього є і той факт, що станом на 21 січня 2022 року досі не було прийнято Антикорупційну стратегію на 2020-2024 роки. Результатом цього є те, що очікувані зміни щодо зменшення корупційних діянь, підвищення прозорості органів влади та окремих її представників не знаходять реального відображення. Прогалини, які існують в антикорупційному законодавстві, відсутність системності, непродуманість та в деяких випадках необґрунтованість окремих положень, як не дивно, але не вважаються значною проблемою.

Детальне вивчення та аналіз антикорупційної системи в Україні дає можливість зробити висновок, що в даний момент представники центральних органів влади не є зацікавленими в побудові ефективної та стійкої системи протидії корупції. Саме вище керівництво держави виявляється неготовим реалізовувати антикорупційні реформи у реальному житті, бо це питання не таке важливе для них і насправді не стоїть на порядку денному.

З 1991 року, коли наша країна здобула незалежність, і до теперішнього часу було ухвалено та прийнято безліч актів та нормативних документів, які

спрямовані на боротьбу з корупцією. Але варто відзначити, що особливо значущим у цьому плані став жовтень місяць 2014 року, адже саме тоді відбулося масштабне реформування законодавства в сфері антикорупційної діяльності. Було створено кілька спеціалізованих інституцій, які поєднували в собі декілька превентивних функцій. В Україні створили достатнє законодавче підґрунтя для розбудови ефективного державного механізму запобігання та протидії корупції, але вони вимагають сильної політичної волі з боку держави для їх успішного застосування [53].

Звісно, що антикорупційна політика повинна змінюватися та пристосовуватися до змін, які відбуваються у суспільстві. На теперішньому етапі можна виділити кілька напрямків.

Першими кроками повинно стати скорочення кількості чиновників, які представлені в державному управлінні, адже їх кількість зараз неймовірно велика. А реальним фахівцям, які працюватимуть на користь держави, відстоюючи, в першу чергу національні інтереси та інтереси громадськості, необхідно встановити гідну заробітну плату та забезпечити їх соціальний захист.

Також необхідно, щоб державні службовці декларували не лише свої доходи, але і видатки також. Таким чином можна перевірити факт того чи справді чиновник живе за ті кошти, що отримує прозоро. У державного службовця не повинно бути доходів, отриманих незаконним шляхом. Для уникнення випадків, коли все майно, яке здобуто у вигляді неправомірної вигоди, декларується на найближчих родичів, необхідно розглянути варіант, коли пов'язані найближчими сімейними зв'язками особи з державним службовцем також повинні будуть подавати свої декларації.

Необхідно звернути увагу і на прогалини, які існують в нашому законодавстві. Саме через них одну й ту саму норму можуть трактувати по-різному. Усунення цього недоліку дозволить притягати усіх без винятку осіб, які здійснять будь-яке корупційне діяння.

Досить важливим кроком на шляху подолання корупції є збільшення рівня життя населення та його правової освіти. Саме бідність населення являється фактором, який сприяє розвитку корупції та створює умови, за яких можливий підкуп виборців. Також важливого значення набуває правова освіта громадян, їх розуміння поняття корупції та її негативних наслідків.

Для того, щоб мінімізувати корупційні прояви у нашій державі необхідно, щоб у суспільстві сформувався негативна думка про це явище та люди розуміли, до яких наслідків може привести подальше зростання корупції. Щоб забезпечити реалізацію цього пункту, можна провести наступні заходи:

- регулярно інформувати населення про випадки корупції, проводити роз'яснення щодо попередження цього явища через різні канали зв'язку – телебачення, друковані ЗМІ, інтернет;

- шляхом прийняття окремих Законів гарантувати належну безпеку та через проведення різних інформаційних заходів створювати позитивний імідж викривачів корупції;

- ввести у закладах освіти усіх рівнів акредитації обов'язкову дисципліну, яка вивчатиме корупцію та формуватиме у молодого покоління правильне відношення до цієї проблеми та надаватиме їм розуміння правильної поведінки у ситуаціях, де можуть проявлятися корупційні діяння.

Звісно, що необхідно вже зараз формувати серед діючих державних службовців негативне відношення до будь-яких проявів корупції. Для цього необхідно їх регулярно ознайомлювати з нормативно-правовими актами в сфері запобігання та протидії корупції, роз'яснювати основні положення антикорупційного законодавства, проводити різні інформаційні заходи.

Не менш важливим є початковий етап відбору на державну службу, коли відбираючи претендентів на вакантні посади, кадрові органи повинні ретельно вивчати цінності кандидатів, щоб у майбутньому не лише зміцнити кадровий потенціал, але і запобігти можливим порушенням з їх сторони.

Уже неодноразово говорилися про роль соціальної свідомості у боротьбі з корупцією. Задля того, щоб викривачі не боялися говорити про зловживання

чиновниками, необхідно на законодавчому рівні посилювати їхній захист, заохочувати таких осіб. Звісно, що найкращим стимулом винагороди завжди буде фінансовий. Але необхідно, щоб особа, яка повідомлятиме відповідним органам про порушення, несла відповідальність за свої слова, адже нам відомі випадки з історії, коли карали невинних осіб, не перевіряючи надану інформацію.

Використання новітніх технологій можуть допомогти удосконалити антикорупційну політику. Найперше, використовуючи електронні засоби зв'язку, ми зменшимо кількість особистих контактів із чиновниками, а, по-друге, дозволить оцінити реальний стан справ щодо якості наданих державних послуг. Саме виростання сучасних інформаційних технологій сприятиме підвищенню ефективності державного управління, а також допоможе залучити на державну службу більш компетентних та талановитих кадрів.

Також не слід забувати, що ефективно протидіяти корупції можна лише за умови реальної прозорості та інформаційної відкритості щодо дій влади. Саме тому діяльність усіх органів державної влади, а також їх окремих представників має бути повністю прозорою. Крім того, необхідно розвивати партнерство між державою та бізнесом: однакові умови для усіх гравців на ринку товарів та послуг, обрання партнера на конкурентній основі, абсолютна прозорість надходжень та видатків, конструктивність.

Отже, успішна реалізація Антикорупційної стратегії надасть змогу виявити неефективні заходи та на основі їх аналізу розробити більш дієвий механізм зниження рівня корупції в Україні, підвищить рівень довіри населення до влади, сприятиме розвитку конкурентної економіки та залученню іноземних інвестицій, забезпечить невідворотність відповідальності за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією [55].

Виходячи із вищевикладеного, можна відзначити, що подолання корупції можливе лише у тому випадку, коли до вирішення цього питання підходити системно, враховуючи власний і міжнародний досвід, а політична воля для вирішення даної проблеми має стати основою в цьому напрямку. Щодо цілей

антикорупційної політики, то ними мають стати зниження рівня корупції, захист держави і суспільства від наслідків цього явища. Це повинно відбуватися шляхом реалізації наступних завдань: забезпечення незалежної судової системи, створення дієвого правового механізму, який унеможливилюватиме підкуп державних службовців, настання відповідальності за вчинення будь-якого корупційного правопорушення, формування нетерпимості та негативної думки до корупції у населення, забезпечення захисту прав викривачів та винагорода для них у разі повідомлення про корупцію. Забезпечення цих дій сприятиме не лише реалізації ефективної антикорупційної політики, але й допоможе підвищити довіру населення до представників влади.

3.2. Роль суспільства в системі розвитку антикорупційного інституту

Корупція є універсальним явищем для усього світу [56, с.102]. Саме тому однією з найактуальніших проблем сучасності є ефективна боротьба з цим негативним явищем. З того часу, відколи наша держава стала незалежною, до даної проблеми особливу увагу почали проявляти як науковці, так і вищі керівники держави. На перших етапах протидії корупції неймовірно важливу роль відіграв досвід інших країн у цій боротьбі. Дослідники наголошують, що «вирішення даної проблеми неможливе без системного вивчення сутнісних ознак, проявів, детермінуючих факторів цього негативного суспільного явища» [57, с. 34].

Протягом останніх років міжнародна антикорупційна громадська організація Transparency International відзначає, що наша держава перебуває під величезним впливом корупції [58]. Це стосується різних сфер життя: органах державної влади, у сфері державних закупівель, розподілі різних енергоресурсів, судових розглядах та інших. Навіть під час проведення виборів, незважаючи на те, до якого органу державної влади вони проводяться, досить

часто доводиться спостерігати корупційні діяння та підкуп виборців. Стає очевидним, що для боротьби з корупцією необхідно створення нових механізмів.

Договори про міжнародну співпрацю, що підписуються протягом останніх років, вимагають від підписантів створити органи, які б боролися та запобігали проявам корупції. Наприклад, Конвенція ООН проти корупції [43] «вимагає наявності двох типів антикорупційних інституцій: органу або органів, що запобігають корупції; органу, органів або осіб, які спеціалізуються на боротьбі проти корупції за допомогою правоохоронних заходів» [43].

У звіті за 2021 рік [59, с. 137] за результатами опитування підприємців, експертів та населення у цілому наголошено, що «в Україні створена завершена антикорупційна інфраструктура, що неодноразово визнавали міжнародні організації в межах спеціальних контрольних та моніторингових процедур. Зокрема, такі оцінки містяться у висновках ГРЕКО (Група країн проти корупції), Стамбульського протоколу, ОЕСР, Ради Європи, спеціальних органів ЄС тощо» [59, с. 137].

Усе вищесказане дало нам змогу сподіватися, що позитивні зрушення у протидії корупції, як мінімум, дадуть позитивний ефект. Але, незважаючи на усі здійснені заходи, рівень корупції в Україні залишається на досить високому рівні.

Якщо звернути увагу на практику, що застосовується у світі, то варто відзначити, що найдієвішим заходом протидії корупції є завчасна поінформованість органів боротьби з корупцією про факти її проявів. Тому законодавче закріплення інституту викривачів корупції, які надають відповідну інформацію уповноваженим суб'єктам з протидій корупції, є доцільним для кожної держави [60, с. 129]. Беручи до уваги позитивний міжнародний досвід щодо створення та функціонування даного інституту та зважаючи на реалії нашого сьогодення, необхідно всебічно вивчати та розвивати цей напрямок.

Сучасна антикорупційна інфраструктура не лише не забороняє, але й прямо передбачає, окрім спеціалізованих антикорупційних органів також інші

політичні та соціальні інститути, які боротимуться з цим загрозливим явищем. Такий підхід є логічним і базується на принципі необхідності об'єднання зусиль всіх інститутів для подолання корупції як суспільної проблеми, що паразитує на системних недоліках українського суспільства [67, с. 34].

Зростання кількості громадян, готових повідомляти про факти корупційних проявів, а також громадян, які заявили про факти корупції, що мали стосовно них місце, компетентним органам, є одним із індикаторів ефективності реалізації проєкту Антикорупційної стратегії на 2020-2024 роки, який нині перебуває на розгляді у Верховній Раді України (проєкт готується до другого читання), а захист викривачів корупції – способом підвищення ефективності системи запобігання і протидії корупції [55].

Додатковим чинником у необхідності розвитку інституту викривачів стало набрання чинності у 2017 р. Угодою про асоціацію України з Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами [62], адже однією із умов цього договору є протидія проявам корупції. Варто відзначити, що на сьогоднішній день частиною нашого законодавства, яке стосується викривачів корупції, є також низка міжнародних договорів: Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, Конвенція ООН проти корупції та інші.

Дедалі більше урядів різних країн вивчають процедури для захисту викривачів від можливої помсти з боку корупціонерів. Такі дії дають змогу громадянам відчувати, що вони роблять користь для держави в цілому, а також бути впевненими, що їм ніщо не буде загрожувати. Така політика сприяє наявності доступних каналів для інформаторів, захищає їх від усіх форм помсти, гарантуючи, що інформація, яку вони надають, може бути використана для проведення необхідних реформ у країні [63, с. 227-228].

Незважаючи на те, що з боку української влади також були зроблені певні кроки у цьому напрямку, постійно змінюється та удосконалюється антикорупційне законодавство, але дискусій щодо цього питання менше не стає – одні проблеми зникають, але з'являються нові. Наприклад, як і раніше, так під

час змін, внесених Законом «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» [64] щодо викривачів корупції» в п. 25 ч. 1 ст. 3 сказано, на захист може розраховувати виключно людина, яка повідомила про корупцію, але чомусь не береться до уваги, що інформацію про вчинення злочину може надати не лише заявник, але і свідок, якому щось відомо. Особи, які володіють даними про корупційні кримінальні правопорушення, які вже розслідуються, заслуговують державного захисту та стимулювання не менше, ніж ті, хто вперше повідомляють про корупцію [60, с.129].

Необхідно також відзначити, що відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» [64] щодо викривачів корупції» від 17.10.2019 року, передбачено винагороду для викривачів, регламентовано канали інформування, розширено перелік захисту прав, але, з іншого боку, наприклад, низьку оцінку можна поставити заходам захисту викривача, які в теперішньому їх вигляді не виключає сценарії, що були свого часу в часи Радянського Союзу, коли завдяки доносам «небайдужих анонімів» мільйони невинних в інкримінованих їм злочинах позбувалися життя за ґратами [65].

Також окремими фахівцями ставляться під сумнів можливість виплати викривачу нагороди у розмірі 10% від розміру корупційного злочину чи завданого державі збитку після ухвалення обвинувального вироку суду, але не більше ніж 3 тис. мінімальних заробітних плат: по-перше, саме суд встановлює розмір винагороди, яка підлягає виплаті викривачу, та конкретні критерії, які при цьому повинен також визначити суд; по-друге, межа виплати все ж таки існує – 3 тис. мінімальних заробітних плат; по-третє, грошовий розмір предмета злочину або завдані державі збитки від такого злочину в 5 тис. і більше разів повинні перевищувати розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб [66].

Дуже важливо, щоб наші громадяни усвідомили, що кожен із них може реально впливати на сучасний стан корупції у нашій державі та необхідно повідомляти про будь-які прояви цього ганебного явища. Законом України

«Про запобігання корупції» [64] закріплено обов'язок державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування забезпечувати «внутрішні канали» для повідомлення їхніми працівниками про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою (спеціальні телефонні лінії, веб-сайти, засоби електронного зв'язку) [67, с. 234].

Для того, щоб кожен із громадян зрозумів свою роль і значення у протидії та запобіганні корупції, держава зі своєї сторони повинна сприяти цьому. Наприклад, проводити заходи в освітніх закладах усіх рівнів, здійснювати рекламні кампанії через різні канали зв'язку – радіо, телебачення, інтернет.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження антикорупційної політики України та пошуків методів її удосконалення було встановлено, що це явище має глибоке історичне коріння та перші згадки про нього датуються ще в архіві Стародавнього Вавилону, що датується XXIV ст. до н.е. На її розвиток також мали вплив поява приватної власності та поділ населення на класи.

На сучасній території нашої держави перші прояви корупції були зафіксовані за часів Київської Русі. Вона існувала і за часів царської Росії, а потім продовжила вкорінюватися в суспільстві під час існування Радянського Союзу. Щоправда, в часи СРСР її існування не визнавали, тому це дуже ускладнювало боротьбу з цим явищем та не дозволяло вивчати її особливості.

З часу проголошення Україною незалежності постійно приймаються нормативно-правові акти та закони, спрямовані на боротьбу із корупцією, але всі ці дії поки-що не приносять тих результатів, на які очікує суспільство.

Корупція як соціально-економічне явище має глобальний характер та власну ціну, яку платить суспільство за її існування, є результатом соціального життя та має вплив на економічні, правові та політичні процеси.

Корупція як соціальне явище представляє собою негативне явище, що стає причиною несправедливості у суспільстві і, на жаль, є цілком звичним для нашої країни.

Корупція не являє собою виключно хабар. Лобіювання чийхось інтересів чи присутність у близьких колах вищих чинів людей, які мають відношення до бізнесу, також являється завуальованою корупцією.

У загальному корупцією можна вважати будь-які діяння, які створюють не лише умови для розвитку та існування корупції, але й приховують її існування.

Вся суть корупції відзначається соціальною обумовленістю, має вплив на абсолютно всі сфери життя, а також відзначається різними моральними та психологічними аспектами. До цього часу, швидше за все, не існує таких

соціальних норм, які могли б зупинити тих, хто зацікавлений в існуванні корупції.

Найбільшу кількість проявів корупції нам доводиться спостерігати в державному секторі, адже він фінансується за рахунок коштів бюджету. Внаслідок захисту інтересів чиновниками великого бізнесу формуються монополії, які мають негативний вплив на малий та середній бізнес, якого практично не існує.

Звісно, що потрібно боротися не лише з наслідками корупції, але й з виявляти причини її виникнення та протидіяти їм. Крім цього, підписання низки міжнародних договорів, відповідно до яких у нашій державі повинні функціонувати спеціалізовані органи по боротьбі з корупцією, стали причиною того, що починаючи з 2014 року наше антикорупційне законодавство зробило значний крок уперед, виникли кілька спеціальних інституцій, основною метою яких є виявлення та боротьба з корупцією. Одним з таких органів є Національне антикорупційне бюро України – перший орган державної влади, конкурс до якого був повністю відкритим та прозорим. У своїй діяльності НАБУ керується принципами справедливості, верховенства права, підзвітності суспільству, політичної нейтральності тощо. До заходів, що проводяться НАБУ можна досудові розслідування та перевірка на добросовісність чиновників різного рівня, оперативно-розшукові заходи також відносяться до компетенції цього органу. За короткий час свого існування дана інституція показала ефективність своєї роботи. І уже станом на 20 січня 2022 року на офіційному сайті НАБУ було вказано, що в розробці знаходиться 879 провадження, 397 повідомлення про підозру, 584 обвинувачені особи, 325 справи, скеровані до суду та 56 вироки стосовно осіб [48].

Незважаючи на позитив від роботи даного органу протидії корупції у законодавстві зберігаються протиріччя щодо деяких моментів у діяльності цієї структури, коли окремі вищі чини можуть мати імунітет щодо деяких справ та залишитися безкарними навіть у випадку протиправних дій. Саме тому

законопроект №1014, який надавав можливість Президенту призначати та звільняти Директора НАБУ, був відхилений.

Боротьбу з корупцією необхідно почати зі скорочення чиновників, що дасть можливість зекономити кошти, а потім направити їх на зарплати тих спеціалістів, які справді працюють на благо держави та громадян. Незважаючи на те, що електронне декларування зазнало чимало критики на перших етапах впровадження, воно показало свою реальну ефективність. Наступним кроком в цьому напрямку має стати декларування не лише доходів, але й видатків, щоб можна було зрозуміти чи рівень життя чиновника відповідає його доходам.

Нарешті найвищі керівники держави повинні зрозуміти важливість та необхідність прийняття Антикорупційної стратегії, що допоможе реалізувати справді дієвий механізм протидії корупції, а також гарантуватиме, що усі учасники корупційних правопорушень будуть належним чином притягнуті до відповідальності.

Одним із визначальних механізмів боротьби з корупцією нарешті має стати суспільство, адже опираючись на результати досліджень, стає зрозумілим, що інститут викривачів у розвинених країнах являється справді дієвим механізмом у протидії цьому явищу. Звісно, що наше законодавство у цьому питанні має ще досить прогалин та потребує не лише вдосконалення, але й швидкого вирішення окремих положень у ньому. Найперше, це має бути закріплений на законодавчому рівні захист викривачів корупції та свідків, свідчення яких також можуть корисними під час розгляду кримінальних справ, але не в тому вигляді, що він є зараз, бо є відлуння з 1937 роком, коли завдяки доносам «небайдужих анонімів» мільйони невинних в інкримінованих їм злочинах позбувалися життя за ґратами [65]. Зважаючи на це, викривачі мають відповідати за інформацію, яку вони надають. Також необхідно передбачити винагороду викривачам, але щоб і в цьому випадку не довелося говорити про розбіжності щодо сум, які зараз існують.

І неймовірно важливо, щоб суспільство отримувало інформацію про негативні наслідки від корупційних діянь та усвідомлювали свою роль у

протидії цьому явищу, тому держава зі свого боку повинна максимально доносити до населення всі нюанси щодо цього питання, а вивчення антикорупційної дисципліни повинно стати обов'язковим ще з школи, щоб у підростаючого покоління ще з дитинства формувати несприйняття корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сайт Transparency International Ukraine. Без прогресу – Україна в індексі сприйняття корупції. URL: <https://ti-ukraine.org/news/bez-progresu-rezultat-ukrayiny-v-indeksi-spryjnyattya-koruptsiyi-2021/> (дата звернення: 26.01.2022).
2. Волошенко А.В. Корупція: історичні витoki та сучасні прояви. *Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал*. 2015. Вип. 3 (165). С. 8-16.
3. Арістотель. Політика. Київ, 2000. URL: <http://litopys.org.ua/aristotle/arist.htm> (дата звернення: 01.12.2021).
4. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 524 с.
5. Скулиш В. Є. Шляхи подолання корупції в Україні. *Науковий вісник НА СБ України*. 2011. № 37. С. 126-134.
6. Комплаєнс для малого та середнього бізнесу. Як ефективно боротися з корупцією. *Проект USAID «Впевнений бізнес – заможна громада»*. 2015. URL: <https://cgpa.com.ua/wp-content/uploads/images/files/1/comics.pdf> (дата звернення: 03.12.2021).
7. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії : монографія. Київ : Атака, 2001. 304 с.
8. Сухонос В. В. Правові заходи протидії корупції в Україні в сучасних умовах: науково-теоретичні аспекти : монографія. Суми : Університетська книга, 2015. 74 с.
9. Про додаткові заходи щодо посилення боротьби із злочинністю та зміцнення правопорядку в Україні : Розпорядження Президента України від 28 вересня 1992 року № 150/92-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150/92-%D1%80%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.12.2021).

10. Про стан виконання законів і постанов Верховної Ради України з питань правопорядку і заходи щодо посилення боротьби із злочинністю : Постанова Верховної Ради України №2931-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2931-12#Text> (дата звернення: 04.12.2021).

11. Заглинський В.А. Соціальні аспекти прояву корупції у публічному управлінні. *Механізми управління розвитком територій* : зб. наукових праць у 2 ч, Ч.1. Житомир : Поліський національний університет, 2021. С. 208-210.

12. Кушнарьов І. В. Стратегія протидії корупції як складова антикорупційної політики. *Право і безпека*. 2012. №5. С. 177-181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_5_40 (дата звернення: 04.12.2021).

13. Чайко В.А. Теоретично-правові аспекти протидії корупції в Україні: автореферат. Миколаїв, 2019. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/353/1/%D0%A7%D0%B0%D0%B9%D0%BA%D0%BE%20%D0%90.%20%D0%92.%2C%20%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84..pdf> (дата звернення: 20.12.2021).

14. Козак Л. С., Федорук О.В. Формування у суспільстві ідеї нетерпимості до проявів корупції як базисна складова механізму реалізації антикорупційної стратегії в Україні. *Економіка та управління на транспорті*. 2016. Вип. 3. – С. 15–31.

15. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидія. Київ : Юридична думка, 2004. 400 с.

16. Камлик М.І., Сміян Л.С. Кримінологічний аналіз економічної злочинності в Україні і деякі прогностичні оцінки її розвитку. *Злочинність в Україні*. 2008. – Вип. 2. С. 38–51.

17. Рогульський С.С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні: автореферат, дисертація кандидата юридичних наук. Київ, 2005. 187 с.

18. Петрова А. С. Корупція як соціально-правовий феномен. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. 4. С. 96-102.
19. Саппа М. М., Ромас Р.В. Соціологічний моніторинг діяльності ОВС : корупційні дії як об'єкт спостереження. *Український соціум*. 2008. Вип. 4 (27). С. 26–32.
20. Радіца О. А., Піх М.З. Визначення факторів виникнення корупції в країнах з різним рівнем економічного розвитку з використанням теорії нечітких множин. *Наукові праці НДФІ*. 2012. Вип. 4. С. 214-220.
21. Белік В. О. Корупція в Україні: стан і проблеми. *Право і суспільство*. 2012. Вип. 3. С. 144-149.
22. Про прийняття за основу проекту Закону України про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції: Закон України від 07 жовтня 2014 року №1685-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1685-18#Text> (дата звернення: 07.12.2021).
23. Президент України. Висловлювання про корупцію. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/45/94/b87cd4e70707d4a76753ea55d768a9c0_1512655343.pdf (дата звернення 10.07.2021).
24. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року №1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 11.12.2021).
25. Transparency International: Кожен десятий кандидат у Раду – потенційний корупціонер. 2019. URL: <http://tyzhden.ua/News/121177> (дата звернення: 13.12.2021).
26. Київський міжнародний інститут соціології. Погляди населення на причини корупції. 2021. URL: <https://www.kiis.com.ua/> (дата звернення: 16.12.2021).
27. Боднар В.Є. Запобігання корупції в бюджетній сфері. *Вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. Вип. 98. С. 296–306.

28. Куриленко О. Корупція в сучасній Україні: аналіз феномену. *Історія в школі. Середньовіччя: люди і місто*. 2007. Вип. 10. С.1–5.
29. Соловійов В. М., Розвадовський Б.Л. Запобігання та протидія корупційним правопорушенням у судовій системі України. *Боротьба з організованою злочинністю та корупцією (теорія і практика)*. 2010. Вип. 23. С. 123–132.
30. Освітній омбудсмен України. Як батьки, педагоги та учні можуть долучитися до боротьби з корупцією. 2021. URL: <https://eo.gov.ua/yak-ukrayintsi-stavlyatsya-do-koruptsiyi/2021/12/09/> (дата звернення: 18.12.2022).
31. Боковиков Ю.В. Механізми протидії корупції. *Теорія та практика державного управління*. 2017. Вип. 56. С. 1–7.
32. Петрова А. С. Корупція як соціально-правовий феномен. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. 4. С. 96–102.
33. Сайт Голосіївської районної в місті Києві державної адміністрації. Основні засади запобігання і протидії корупції. 2016. URL: <https://golos.kyivcity.gov.ua/news/4937.html> (дата звернення: 22.12.2021).
34. Індекс сприйняття корупції – 2021. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення: 23.12.2021).
35. Київська школа економіки. Чому боротьба з корупцією в Україні відбувається так повільно? 2021. URL: <https://kse.ua/ua/community/stories/chomu-borotba-z-koruptsiyeyu-v-ukrayini-vidbuvayetsya-tak-povilno/> (дата звернення 23.12.2021).
36. Бабакішієва Г.Н., Зеленьак О.П. Посібник для уповноваженого підрозділу (особи) з питань запобігання та виявлення корупції. Київ : Центр політичних студій та аналітики «Ейдос», 2018. 40 с.
37. Сайт Укравтодору. Служба автомобільних доріг у Кіровоградській області. Що таке корупція та якою вона буває? *За матеріалами офісу розбудови доброчесності*. 2021. URL: https://kr.ukravtodor.gov.ua/press/news/za_materialamy_ofisu_rozbudovy_dobrochesnosti

nosti_2021_shcho_take_koruptsiia_ta_yakoiu_vona_buvaie.html (дата звернення: 27.12.2021).

38. Стременовський С.М. Суб'єкти та об'єкти лобювання в правотворчому процесі: перспективи законодавчої регламентації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2018. Вип. 48. Том 1. С. 44–47.

39. Мельник М.І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства. Київ : Парламентське видавництво, 2000. 256 с.

40. Заглинський В.А. Антикорупційні органи України. Правові аспекти діяльності. *Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки : теорія і практика : матеріали ІХ Міжнародної заочної науково-практичної конференції.* Запоріжжя: Інститут управління Класичного приватного університету, 2021. С. 71-74.

41. Голота Н. Оприлюднення інформації про осіб, які вчинили корупційне діяння як механізм протидії корупції: історико-правовий аспект. *Актуальні проблеми правознавства.* 2018. Вип. 2 (14). С. 17–22.

42. Сайт Верховної Ради України. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.12.2021).

43. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року №251-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 02.01.2022).

44. Сайт Національного агентства запобігання корупції. Міжнародне антикорупційне законодавство та конвенція ООН проти корупції: до чого тут Україна? 2020. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/mizhnarodne-antykoruptsiijne-zakonodavstvo-ta-konventsiya-oon-proty-koruptsiyi-do-chogo-tut-ukrayina/> (дата звернення: 04.01.2022).

45. Сайт міністерства юстиції. Участь України в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_35749 (дата звернення: 05.01.2022).

46. Сайт Національного антикорупційного бюро України. Зміст та принцип діяльності. URL: <https://nabu.gov.ua/zmist-ta-pryncypu-diyalnosti#> (дата звернення: 10.01.2022).

47. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора : Наказ Офісу Генерального прокурора від 05 березня 2020 року №125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text> (дата звернення: 09.01.2022).

48. Сайт Національного антикорупційного бюро. URL: <https://nabu.gov.ua/> (дата звернення: 20.01.2022).

49. Сайт Transparency International Ukraine. Хто розслідує і розглядає корупцію? URL: <https://ti-ukraine.org/news/hto-rozsliduye-i-rozglyadaye-koruptsiyu/> (дата звернення: 17.01.2022).

50. Багрій М.В. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. *Вісник Львівського університету. Серія «Юридична»*. 2013. № 57. С. 315–321.

51. Трансформація партійної системи: український досвід у європейському контексті / За ред. Ю.Якименка. – Київ : Центр Разумкова, 2017. – 428 с.

52. Про внесення змін до статті 106 Конституції України: Законопроект від 29.08.2019 року №1014. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66250 (дата звернення: 20.01.2022).

53. Гаман П.І. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/10_2018/3.pdf (дата звернення: 11.01.2022).

54. Сайт громадської організації всеукраїнського центру протидії корупції та сприяння правоохоронним органам. Поширення корупції як загроза національним інтересам України. URL: <http://anticorruption.com.ua/poshirennya-korupcyi-yak-zagroza-naconalnim-nteresam-ukrayini.html> (дата звернення: 11.01.2022).

55. Сайт Національної агенції з питань запобігання корупції. Антикорупційна стратегія на 2020-2024 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-08.09.2020.pdf> (дата звернення 27.12.2021).

56. Naziru S., Zaleha O. Corruption Typology: A Review of Literature. *Chinese Business Review*. Feb. 2017. Vol. 16, №. 2. P. 102–108.

57. Nalyvaiko L., Marhenko O., Ilkov V. The phenomenon of corruption conceptualization: international practices and Ukrainian experience. *Economic Annals-XXI*. 2018. № 127 (7-8). P. 32–37.

58. Сайт Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/> (дата звернення: 09.01.2022).

59. Кобко Є. Інститут викривачів як інструмент запобігання та протидії корупції в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2021. С. 136–141. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2021/1/24.pdf> (дата звернення: 15.01.2022).

60. Татаренко Г. В., Мезеря О. А., Татаренко І. В. Реформа інституту викривачів корупції в Україні: довгоочікувані зміни чи імітація прогресу. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2020. Вип. 1. С. 127-142.

61. Корупція в Україні: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування підприємців, експертів та населення в цілому / кол. авт. Київ : Ваїте, 2018. 42 с.

62. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Т. 1. С. 83. Ст. 2125.

63. Васи́нчук В. І., Грибовський О. В. Міжнародні принципи захисту осіб, які надають допомогу із запобігання та протидії корупції. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2014. № 4. С. 223–232. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/677/1/21.pdf> (дата звернення: 20.12.2021).

64. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 №1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 02.02.2022).

65. Інститут «викривачів корупції» в сучасних умовах або «благими намірами вимощена дорога до пекла». URL: <https://uifuture.org/publications/25056-instytut-vykrivachiv-koruptsii/> (дата звернення: 18.01.2022)

66. Викривачі корупції: де є ризики та як зробити цей інструмент життєздатним? Юридична Газета online. 28 квітня 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/vikrivachi-korupciyi-de-e-riziki-ta-yak-zrobiti-cey-instrument-zhittezdatnim.html> (дата звернення: 19.01.2022).

67. Заглинський В.А. Роль суспільства в системі розвитку антикорупційного інституту. *Сучасні тенденції та суперечності розвитку світової економіки та бізнесу* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю. Київ : Міжрегіональна академія управління персоналом, 2021. С. 232-234.

ДОДАТКИ